

קובץ לש"פ ויגש ה'תשפ"ה

מאמר ד"ה ויגש אליו יהודה, ש"פ ויגש ה'תשכ"ט
לקוטי שיחות חלק ט"ו, ויגש ד'
חלק משיחות ש"פ ויגש, ה' טבת, ה'תנש"א

מלוקט ויו"ל ע"י
פאריז - צרפת **בית ליובאוויטש**
שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

א. פירוש הפשט ופירוש המדרש למילים „ויאחזו בה“

על המילים „ויאחזו בה“, אשר בפסוק האחרון שבפרשה – „וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד“ – יש שני פירושים:

(א) פירושה של המילה „ויאחזו“ לפי הפשט, כפירוש רש"י: לשון אחוזה.²

(ב) פירושו של המדרש³: הארץ היתה אוחות בהם ותופסת אותם... כאדם שבעל כרחו אחזו בה. כלומר, „ויאחזו“ – מלשון אחיזה, תפיסה.

[ההכרח לשלול לפי הפשט את הפירוש „ל' אחיזה“ הוא: מהמשכו של

(1) וכ"פ גם בת"א, תיב"ע, פס"ו, ראב"ע, חזקוני, ועוד*. וראה לעיל מז, יא: ויתן להם אחוזה גו'. וי"ל שלפסוק זה מרמז רש"י.

(2) כ"ה ברוב הדפוסים. ובכמה דפוסים (כנראה בטעות, כיון שאין ביאור מאי אחיזה שייך בזה, מעין האריכות בזה במדרש): ל' אחיזה. ובדפוס ראשון ושני דרש"י (וכן בכמה כת"י) ליתא ד"ה זה.

(3) תדשא (פי"ז). וראה עד"ז ב"ד פצ"ה (הוצאת טיאדור – אלבעק – כ"ו): ויאחזו בה .. ארעה צרתן למגבי שטרא מינהון כו'.

(* ברד"ק כאן: שקנו שם אחוזה. אבל ראה בס' השרשים שלו (ע' אחז) דגם „אחוזה“ הוא משרש „אחז“ (ל' אחיזה). וראה גם בחיי כאן. ולהעיר מראב"ע ח"ש כג. ד.

הפסוק „וישב... ויאחזו בה ויפרו...“, מובן שבמילים „ויאחזו בה“ מתכוונת התורה לתאר את אופן התיישבותם של בני ישראל בארץ גושן, אשר הביא ל„ויפרו וירבו מאד“. לפיכך לא ייתכן להסביר בדרך הפשט את פירוש המדרש, שהתיישבותם היתה באופן של „בעל כרחו“, דבר שאיננו גורם ל„ויפרו...“. כן אי אפשר להסביר ש„ויאחזו בה“ הוא מלשון אחיזה, שבני ישראל אחזו אותה (ע"י השתקעותם בה), מפני שאז צריך היה להיכתב „ויאחזו“, כאשר האלף מנוקדת בחולם, ולא „ויאחזו“, כאשר האל"ף בקמץ, שמשמעותה היא שהם נאחזו על-ידיה].

כבר הוסבר פעמים רבות⁴, שכאשר ישנם מספר פירושים של חז"ל לאותה מילה או אותו ענין, אין הכוונה שהם שונים לחלוטין זה מזה, אלא, להיפך, כיוון שהם פירושים לאותה מילה, הכרחי לומר שיש ביניהם קשר מסויים.

אבל לגבי שני הפירושים שנזכרו לעיל, הרי, לכאורה, לא רק שאין ביניהם שום קשר, אלא יותר מכך: הם נראים הפכיים זה מזה בתוכנם: לפי הפשט יוצא שהמילים „ויאחזו בה“ מדיגשות התיישבות בני ישראל בארץ גושן היתה באופן שהיא נהייתה

(4) ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 35. ועוד. לעיל ע' 302.

ארץ שלהם, אחוזה שלהם. ואילו לפי פירוש המדרש יוצא, שמודגש ההיפך: בני ישראל „נאחזו“ על-ידי ארץ מצרים, בעל כרחם?

ב. הקשיים על פירוש רש"י ל"וישב ישראל בארץ מצרים"

הדברים יובנו לאחר הסבר על פירוש רש"י לתחילת הפסוק, שהוא הקדמה ל"ויאחזו" בה. רש"י מצטט את המילים „וישב ישראל בארץ מצרים“, ומפרש: „והיכן, בארץ גושן⁵ שהיא מארץ מצרים“.

מפרשים⁶ אומרים, שרש"י רוצה לענות לשאלה הבאה: מן הביטוי „בארץ מצרים ארץ גושן“ נראה שישנן שתי ארצות שונות, ולכן אומר רש"י „והיכן בארץ גושן“ – הרי זה כאילו כתוב בפסוק „בארץ מצרים והיכן בארץ גושן“.

אך אין מובן:

(א) מדוע צריך רש"י להוסיף „שהיא מארץ מצרים“ – הן דבר זה מובן מן ההמשך „וישב ישראל בארץ מצרים – בארץ גושן“?

(5) „בארץ גושן“ – ה"ה תיבות הכתוב (וצ"ל באותיות כהתיבות „וישב גו“ – אלא שלא הבחין בזה „הבחור הועצער“) ופרש"י הוא בזה שכאילו כתובה תיבת „והיכן“ קודם להן. וכנמצא בכ"מ בפרש"י. ראה בפרשתינו: מד, יט. מה, יב. מה, כג. מה, כח. מו, כז. לא.

(6) גו"א (וש"ח) כאן. וראה רא"ם ודבק טוב באו"א קצת.

(ב) בדומה לכך ניתן לשאול על הפסוק עצמו: לשם מה כתוב בפסוק „בארץ מצרים“, ומוסבר אחר-כך „בארץ גושן“, והלא די היה ב"בארץ גושן" וכבר ידוע שזה בארץ מצרים, שהרי כתוב לפניך בפרשה⁷ בצורה מפורשת שארץ גושן היא חלק מארץ מצרים?

(ג) אם רש"י רוצה רק להסביר את הפירוט בלשון הפסוק „ארץ מצרים בארץ גושן“ – מדוע הוא מצטט מן הפסוק גם את המילים „וישב ישראל“?

ג. רש"י מתרץ סתירה בין הפסוק לבין האמור בבבית בין הבתרים

ההסבר לכך הוא: רש"י מתכוון לענות כאן לסתירה שבין תוכן פסוק זה לבין פרשה קודמת: בבבית בין הבתרים⁸ אמר הקב"ה לאברהם „כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם... ואחרי כן יצאו...“⁹. כלומר, לפני שילכו בני ישראל לארץ ישראל, הם יהיו חייבים להיות בגלות, באמצעות היותם „גר... בארץ לא להם“. אך כיצד ייתכן לומר שבני ישראל היו בגלות בהימצאותם במצרים, כאשר אנו רואים בפסוק זה שהם השתקעו שם (״וישב״ מלשון „תושב“ – ההיפך של „גר“⁹), ועוד יותר מכך – בארץ גושן, שהיתה, כפי

(7) מז, ו. שם, יא וברש"י.

(8) לך טו, יג"ד.

(9) ראה פרש"י ח"ש כג, ד.

שנאמר לפני-כן בפסוק⁷ „מיטב הארץ” ובאופן המוזכר בסוף הפסוק: „ויאחזו בה – לשון אחוזה”: זו היתה אחוזתם שלהם?¹⁰

לפיכך מצטט רש"י גם את המילים „וישב ישראל” – מפני שהקושי בפסוק הוא, כאמור, האופן של „וישב ישראל”¹¹ בארץ גושן.

קושי זה מתורץ ע"י פירוש רש"י באמצעות הוספת המילים „שהיא מארץ מצרים”: למרות הכל, גם ארץ גושן היא חלק של ארץ מצרים¹² ולא של ארץ כנען, ולכן נחשבים מגוריהם של ישראל בארץ גושן לגלות, מפני שבעצם הימצאותם מחוץ לארץ כנען („ארץ שלהם”¹³) הם כ„ג.ר... בארץ לא להם”¹⁴.

ד. כיצד התבצעה כוונת הגלות ע"י השהיה בגושן

אך עדיין לא הכל „חלק” (לפחות בפנימיות הענינים)¹⁵:

ידוע¹⁶, שתכלית גלות מצרים היא שבני ישראל יוכשרו שם להיות ראויים לקבלת התורה ולכניסתם לארץ ישראל. כיצד, אפוא, התבצעה כוונה זו של גלות ושעבוד מצרים, עם הענין של „וישב ישראל...”?

קושיא זו מתחזקת עוד יותר על פי פירושו של „ויאחזו בה” בחלק הדרש שבתורה, אך יש להקדים ולהסביר מספר דברים:

מלשון הפסוק „ויאחזו בה – לשון אחוזה” יוצא, שארץ גושן היתה ונשארה אחוזה וירושה בידי בני ישראל, ודבר זה הוא, לכאורה, לגמרי לא מובן: כיצד ייתכן לומר על חלק מארץ מצרים שהוא אחוזה וירושה לבני ישראל? הן רק ארץ ישראל, ולא ארץ מצרים¹⁷, היא ירושה לישראל, ככתוב¹⁸ „לתת לך את הארץ הזאת לרשתה”!

[לפי דרך הפשט אכן אין כאן קושי, כיוון שאם הישיבה בארץ גושן נמשכה

כל הזמן (משא"כ הענין ד„גר גו' לא להם”) – ראה פרש"י וראו ו, טז. רא"ם לך שם (ובפסוק טו שם).
(16) תו"א עד, סע"א ואילך. ובכ"מ.

(17) לך שם, ז.

(18) להעיר מב"ר שבהערה 3: הכא אתמר ויאחזו בה ולהלן (מצורע יד, לד) אתמר אשר אני נותן לכם לאחוזתה אלא כן ארעה צרתן .. ברם להלן .. אם זכיתם לאחוזתה וכו'.

(* במדרש תדשא (שבהערה הנ"ל): כיון שבאו לארץ כנען .. ברשותכם היא אתם אחוזים בה ותופסים אותה כו'. וראה רד"ק – הובא בשו"ת להערה 1.

(10) ולא רק כמו שאמרו (מו, ד) „גורו בארץ באנו” – ראה פירש"י לך שם, יג. ולהעיר מבחי כאן.

(11) בפועל גם מצדם – ולא רק (כדלעיל מו, יא): וישוב יוסף גו' ויתן להם גו'.

(12) ולהעיר מפרש"י לך יב, יט.

(13) להעיר מפרש"י (וישב לו, ב) על התיבה „וישב”, „ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו וכו'”. וראה רמב"ן, אלשיך וכלי יקר – ר"פ וישב.

(14) להעיר מכלי יקר כאן. אבל ראה לקמן ס"ה"ו.

(15) אבל ע"ד הפשט מ"ש (לך שם) „ועבדום וענו אותם” לא קאי על מש"נ „ארבע מאות שנה”, שהרי גם בהיותם במצרים לא ה' שעבוד ועינוי

גושן שהיא של שרה אמנו". יוצא, אפוא, שישראל קבלו את ארץ גושן בירושה (משרה)²⁵.

בכך מתחזקת הקושיה שהובאה לעיל: כיצד עברו ישראל את גלות מצרים על-ידי הימצאותם בארץ גושן, אשר היתה שייכת להם כירושה, והם לא היו בה „גר... בארץ לא להם...“?

ה. מטרות הגלות התממשו ע"י יגיעה בלימוד תורה

הדברים יובנו לפי המוסבר בתורה אור²⁶, שכל הפרטים בעבודת גלות מצרים „בעבודה קשה בחומר ובלבנים...“²⁷ קיימים גם במשמעות רוחנית, בעיסוק בתורה, כנאמר בווהר²⁸: „בעבודה קשה זו קושיא, בחומר דא קל וחומר ובלבנים דא לבון הלכה...“²⁹, וכאשר יהודי יגע בעבודה קשה של התורה, הוא עובר בכך את הענין של „עבודה קשה...“ של גלות

לכל אורך גלות מצרים¹⁹, ורד²⁰¹ שנה, הרי מתאים לה הביטוי „אחווה“, אך לפי דרך הדרש שבתורה, המדגישה את הדרוש ואת התוכן הפנימי, אין הדבר „חלק“].

הרד"ק מביא בספר יהושע²¹ בשם ה„דרש“, שהכתוב שם²², שיהושע קבל „את כל ארץ גושן“, אכן מתכוון ל„גושן של ארץ מצרים והיא נבלעת בתוך ערי ישראל“, ולפיכך מונה אותה הפסוק שם²³ בין ערי נחלת יהודה.

לפי זה ניתן היה, לכאורה להסביר (בדרך הדרש, לפחות) את הביטוי „ויאחזו בה“, שארץ גושן נהיתה ירושה לישראל, מפני שהיא „נבלעה“ בתוך ערי ישראל בתקופת יהושע.

אך קשה להסביר כך, מפני שכיצד ייתכן, שבתקופת הפסוק „וישב ישראל...“ כבר תיקרא התיישבות זו בארץ גושן בשם „אחווה“, על כך שהיא תיבלע מאות שנים מאוחר יותר בין ערי ישראל, ע"י כיבוש יהושע?

ההסבר לכך הוא: כתוב במדרש²⁴ שפרעה נתן לשרה את „ארץ גושן לאחווה“, ו„לפיכך ישבו ישראל בארץ

(25) ועפ"ז – את"ל שאברהם לא קנה ארץ כנען בפרעל – השקו"ט בזה ראה בארוכה פרשת דרכים דרוש ט. ושו"ט (וראה לקו"ש ח"ה ע' 328. לעיל ע' 227 ואילך. ושו"ט) – נמצא, דלשון וענין „ירושה“ מתאים יותר לירושת ארץ גושן משרה (שהיתה ירושה בפרעל) משל ירושת ארץ כנען מאברהם ואכ"מ.

(26) ר"פ שמות. אודה"ת שם (ע' ח ואילך. כך ז' ע' ב'תעה). ובכ"מ.

(27) שמות א, יד.

(28) ח"ג קנג, א.

(29) לכאורה כצ"ל גם בתו"א (כדפוסים שראיתי באו התיבות, ובלבנים דא לבון הילכתא) – שלא במקומן).

(19) כדמוכח מוארא ה, יח. ט, כו. בא יב, לו.
(20) רש"י לך שם, יג. מקץ מב, ב. בא שם, מ.
(21) יא, טז. וראה גם רבותינו בעה"ת פרשתנו מו, כט.

(22) וכן לפנ"ז – י, מא.

(23) טו, נא.

(24) פרקי דר"א פכ"ו (וראה רד"ל שם). מדרש הגדול פרשתנו מו, לד. מו, יא (בפ' הכתוב „ויתן להם אחווה גו"). רבותינו בעה"ת הנ"ל.

ו. "ארץ לא להם" – בדרגת הקדושה שבה

אבל עדיין דרוש הסבר נוסף: בכל זאת, אם ישראל ירשו (לפי המדרש) את ארץ גושן משרה, כיצד יכולים מגוריהם שם להיחשב כגלות, בארץ לא להם?

ההסבר לכך הוא: למרות שארץ גושן היתה שייכת לבני ישראל בגלל הירושה משרה היא בכל זאת לא מכילה בתוכה את דרגת הקדושה³² שמכילה בתוכה ארץ ישראל³³ – „ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה...”³⁴.

בכך התבטאה הגלות, „בארץ לא להם” בעת הימצאותם בארץ גושן, גם בתקופה הראשונה: בני ישראל הצטערו על כך שהם נמצאים במקום שאיננו „ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה...”, ובגלל עובדה זו עצמה היא „ארץ לא להם” – אין היא בדרגת החשיבות והקדושה הראויה „להם”, וע”י צער זה הם עברו חלק מן השעבוד והמיצרים של גלות מצרים.

ז. לאחר סיום התקופה הראשונה בלט שארץ גושן „היא ארץ מצרים” לשעבוד

למרות, שתחילת גלותם במצרים

מצרים, ואין הוא צריך לבצע זאת בגשמיות.

[כדברי המשנה³⁰: „כל המקבל עליו עול תורה”, והדגש כאן הוא על „עול תורה”: הוא מקבל על עצמו את העול של התורה, העבודה הקשה, כמוסבר בזוהר שלעיל, אז „מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ”].

בדומה לזה ניתן להסביר בעניננו: גם בהימצאותם בארץ גושן עברו בני ישראל את גלות ושעבוד מצרים ומימשו את מטרותיה, באמצעות יגיעתם בתורה ב„בית התלמוד” שהקימו יעקב ובניו³¹.

זהו גם רמז, בדרך „יינה של תורה”, להסברו של רש”י „ויאחזו בה – לשון אחוזה”: התקופה הראשונה של גלות מצרים, כאשר ישראל השתקעו שם (”וישב ישראל”) לא היתה כרוכה בעבודה קשה בגשמיות. להיפך, או היה זה באופן שחשו שזהו „מיטב הארץ”, ושהם באחוזתם שלהם: כולם ידעו שישראל נמצאים בארץ שלהם, ומתנהגים שם כרצונם, ללא שעבוד למצרים. שעבוד הגלות התבטא רק בעבודה קשה בתורה.

30 אבות פ”ג מ”ה.

31 תנחומא, ב”ר, יל”ש ועוד – עה”פ (פרשתנו מו, כח) „ואת יהודה שלח לפניו גו’”. ולהעיר מהגירסא (תנחומא באבער ויל”ש. וכ”ה בבחיי) „שירו .. הוגים תורה” – שהו”ע היגיעה בתורה דוגמת הלימוד דתלמוד בבלי – ראה לקו”ש חלק יוד ע’ 164 הערה 33.

32 אף שגם בארץ גושן היתה קדושה מעין קדושת א”י – ראה אלשיך ר”פ ויחי.
33 ראה פרש”י תולדות כו, ב.
34 עקב יא, יב.

היתה באופן של „ויאחזו בה“, כדלעיל, בכל־זאת, היתה זאת ירידה³⁵ לעומת מצב בני ישראל ודרגתם³⁶ בהיותם בארץ כנען. וזה הביא לכך שמאוחר יותר הם יצטרכו לעבור את גלות ושעבוד מצרים כפשוטו.

כלומר, לאחר סיום התקופה הראשונה, בזמן של „וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא“³⁷, אשר בגלל זאת התחילה להימעט היגיעה בתורה ב„בית התלמוד“ של יעקב ובניו, והתחיל להישכח הצער של היותם „בארץ לא להם“³⁸, אז התחיל³⁹ שעבוד מצרים⁴⁰ כפשוטו, עד שנראה היה „כאילו אותו היום נכנסו למצרים“⁴¹: התחילו לשכוח שארץ זו שייכת לישראל, והתחילו להרגיש את המרירות שבמצרים וגלות.

דברים אלו מדגיש רש"י בפירושו: „וישב ישראל בארץ מצרים – והיכן

בארץ גושן שהיא מארץ מצרים: בתחילה אכן היתה גלות מצרים („והיכן“) באופן של „ארץ גושן“ – מיטב הארץ וכו', אך מצד שני צריך לדעת „שהיא מארץ מצרים“: עצם העובדה שישראל היו צריכים להתיישב בארץ גושן כבר נחשבת לירידה לארץ מצרים. יתר־על־כן: „ארץ גושן“ עצמה הפכה לחלק הגרוע ביותר שבגלות מצרים („שהיא מארץ מצרים“): כאשר לא ניצלו את מיטב הארץ של ארץ גושן לעבודת ה', ולהיפך, „וישמן“ גרם ל„זיבעט“⁴², או אז היה שעבוד מצרים כפשוטו בתוך ארץ גושן עצמה, שם חיו בני ישראל במשך כל תקופת הגלות.

ח. בפנימיות הענינים: העלאת ניצוצות הקדושה

הפירוש המוזכר לעיל (בסעיף ד') ל„ויאחזו“ – לשון אחיזה, שישראל ירשו את ארץ גושן, מתאים גם להשפעת גלות מצרים לפי פנימיות הענינים;

מכך מובן גם־כן, שלמרות שבדרך הפשט אין הכרח שלשון אחוזה כולל גם משמעות של ירושה (שישראל ירשו את ארץ גושן), בכל זאת רומז רש"י במילים „ל' אחוזה“ למשמעות של הירושה, ב„ינה של תורה“ הטמון בפירוש רש"י.

35) כידוע בענין ב' הירידות (דפרשתנו ודפ' שמות) – ת"א ואוה"ת שם. וראה בארוכה לקו"ש (המתורגם) ח"ז ע' 29 ואילך.

36) וגם בנוגע ללימוד התורה – הרי ארז"ל (ספרי ר"פ עקב. ב"ר טז, ד) דאין תורה כתורת א"י. וראה לעיל הערה 31.

37) שמות א, ו.

38) להעיר מכלי יקר כאן.

39) וכסיום המשנה (אבות שם), וכל הפורק ממנו עול תורה כו".

40) שמו"ר פ"א, ח (מאותן שירדו למצרים).

פרש"י וראה ו, טז („אחד מן השבטים“).

41) שמו"ר שם, ד – וזה נעשה תיכף כשמת

יוסף (ראה בארוכה לקו"ש ח"ז שם). ובפרש"י ר"פ ויחי, דכ, שנפטר יעקב אינו נסתמו.. ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם". וראה מפרשי רש"י שם.

(42) דברים לב, טו. ברכות לב, א.

ט. הקשר שבין שני
הפירושים על „ויאחזו
בה”

לפי כל האמור לעיל מובן הקשר בין
שני הפירושים על „ויאחזו בה”:

לפי הפשט הרי „ויאחזו” הוא מלשון
אחזוה. כיוון שבפשטות הענינים עדיין
לא החל בתקופה של פרשת ויגש
השעבוד של גלות מצרים, להיפך,
או עדיין נראה היה שארץ גושן
היא אחזוה של בני ישראל, כמוסבר
לעיל.

אבל לפי המדרש, המסביר את
פנימיותו של כל ענין⁵², הרי „ויאחזו”
הוא מלשון אחזוה, ש”הארץ היתה
אוחזת בהם ותופסת אותם... שבעל
כרחו אחזו בה”:

כיוון שבפנימיות הרי הישיבה
בארץ גושן היא ירידה למצרים („שהיא
מארץ מצרים”) ויותר מכך, מאפשרת
את שעבוד מצרים כפשוטו,
יוצא, שבפנימיות ובהעלם היתה
הירידה לארץ גושן באופן של
„הארץ היתה אוחזת בהם
ותופסת אותם... שבעל כורחו אחזו
בה”.

הכוונה הפנימית והטעם לכך שצריך
להיות ענין של „ויאחזו בה” לפי פירוש
המדרש (ש”הארץ היתה אוחזת...
אותם”) רמוזה ב”יינה של תורה” אשר

52) ראה הל’ ת”ת לאדה”ו פ”ב ס”ב. אגה”ק
סכ”ג.

ההסבר לכך הוא: כוונת גלות⁴³
מצרים היתה, שישראל „יבררו”, יזככו
ויקחו אליהם את ניצוצות הקדושה
הנמצאים במצרים. זוהי המשמעות
הפנימית של „וינצלו את מצרים”⁴⁴,
כפי שמסבירים חז”ל⁴⁵ „עשאוה
כמצודה שאין בה דגן... כמצולה שאין
בה דגים” – בני ישראל העלו את
ניצוצות הקדושה של עולם התוהו,
שהיו בארץ מצרים⁴⁶.

לכך רומז רש”י באמרו „ויאחזו בה –
לשון אחזוה”⁴⁷: התכלית של „וישב
ישראל בארץ מצרים” היתה שישראל
יירשו שם את הניצוצות של אורות
דתוהו, כפי שידוע מאמרו של כ”ק
מו”ח אדמו”ר⁴⁸, שסדרי הירושה אצל
אומות העולם הם על דרך הפסוק⁴⁹
„ובן אין לו... ונתתם את נחלתו
לאחיו”⁵⁰, וכיוון ש”הלא אח עשו
ליעקב”⁵¹, יורשים ישראל את ה”אורות
דתוהו”.

43) דלא גלו ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם
גרים (פסחים פו, ב. וראה זח”א רמד, א ובנצו”א
שם), דהיינו להעלות ניצוצות כו’ (תו”א ו, א. ר”פ
לך. קיני, ב. ועוד).

44) בא יב, לו.

45) ברכות ט, ב.

46) תו”א נו, סע”ד. ס, ג. וראה בארוכה –
לקו”ש ח”ג [המתורגם] ע’ 78 ואילך.

47) להעיר מפי’ האוה”ח כאן.

48) ד”ה אם רוח המושל תרצה” פ”ו (סה”מ
קונטרסים ח”ב שסב, ב).

49) פינחס כו, ח”י.

50) ראה בהתמים חוברת ד’ (ע’ נד [384])
והוברת ו’ (ע’ סג [רצט]) ביאור (מהר”ר כהן הי”ד)
ע”פ נגלה.

51) מלאכי א, ב.

בפירוש רש"י⁵³: הכוונה של הכרחיות היותם בגלות מצרים לפי פירוש המדרש רמוזה ב"לשון אחוזה": כדי שהם ירשו כל הטוב בניצוצות דתוהו

שנפלו בשבירה⁵⁴ במצרים, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול⁵⁵.
(משיחת ש"פ ויגש תשכ"ה)

(53) וראה לקו"ש ח"ה ע' 1 (בהערה 3). ע' 278.

(54) לשון המאמר – ד"ה אם רוח המושל שם.

(55) לקו"ש טו, יד.

חלק משיחות ש"פ ויגש, ה' טבת, ה'תשנ"א

ש"רגלא דתרמודאי בשוקא" (תחתון שאין תחתון למטה ממנו) מתהפכת להיות במעמד ומצב של כלות הנפש ("כליא" מלשון "כלתה נפשי") להקב"ה¹⁰⁶ – הפיכת החושך, כמ"ש "והוי יגי חשכי"¹⁰⁷, עד ש"לילה כיום יאיר"¹⁰⁸.

ענינו של חודש טבת – "ירח שהגוף נהנה מן הגוף"¹⁰⁹, שרומזו¹¹⁰ על ההנאה דהגוף כביכול שלמעלה, יש האמיתי, מהגוף שלמטה, יש הנברא, היינו, שחודש טבת מורה על שלימות דבירור התחתון¹¹¹, שיש הנברא, תחתון שאין תחתון למטה ממנו, נעשה חד ממש עם יש האמיתי¹¹², שע"ז נשלמת התאוה (נהנה) להיות לו ית' דירה בתחתונים.

(104) ובאופן ד"פעולה נמשכת" ועד ל"מעלין בקודש" גם לאחר ימי חנוכה, ואדרבה, לאחר ימי חנוכה מודגש יותר הצורך (ובמילא גם הנתנת-כח) בעבודה ד"מוסיף והולך" – הוספה בעבודת האדם כדי להשלים גם הנתנת-כח שמצד ימי חנוכה (יומין זכאין) ונורת חנוכה.

(105) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא. קהלת יעקב ערך תרמוד. דרושים שבהערה 101.

(106) ראה ד"ה הנ"ל תר"ל, תרנ"ד, תשל"ח.

(107) שמואל-ב כב, כט. תו"א לד, א. מא, א. שם, ג. ועוד.

(108) תהלים קלט, יב. קונטרס משיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה, תשמ"ז.

(109) מגילה יא, א.

(110) לקו"ש חט"ו ע' 382 ואילך.

(111) וקשור גם עם בירור והפיכת הגלות – שמהפכים הענין ד"סמך מלך בבל אל ירושלים והביאה במצור" (התחלת הגלות בעשרה בטבת) לסמיכה למעליהו, "סומך נפלים" (ראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 518 ואילך. חכ"ה ע' 269).

(112) ראה ביאורו ב"שלח מג, ג.

ט. ויש לקשר זה עם תוכן הזמן שבו קורין בתורה פרשת ויגש והתחלת פרשת ויחי⁹⁸ – יום השבת שלאחרי חנוכה שבו נעשה השלימות ("ויכולו"⁹⁹) דחנוכה¹⁰⁰, שהוא לעולם בחודש טבת, ובשנה זו חל ביום ה' טבת:

ענינו של חנוכה (ששלימותו ביום הש"ק זה) – שגם כשנמצאים במעמד ומצב דחושך הגלות, "משתשקע החמה"¹⁰¹, מדליק כאו"א מישראל "נר מצוה ותורה אור"¹⁰² באופן ד"מוסיף והולך"¹⁰⁴, ולא רק בנוגע לעצמו ובני ביתו, אלא גם "על פתח ביתו מבחוץ"¹⁰³, להאיר החושך שמבחוץ, ו"עד דכליא רגלא דתרמודאי בשוקא"¹⁰³, שמבטלים לגמרי ("כליא") גם הדרגא הכי תחתונה ("רגלא") דמרידה ("תרמודאי" אותיות מורדת)¹⁰⁵ בהקב"ה שהיתה בשוק, ויתירה מזה,

(98) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב: "המועדים של כל השנה .. יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן". ובלשון רבינו חזקן – "לחית עם הזמן", הפרשה בתורה שקורין בזמן זה ("היום יום" ב' חשוון).

(99) בראשית ב, א. אוה"ת עה"פ (כרך א' מב, ב ואילך. כרך ג' תקא א, ואילך).

(100) ובשנים (שיום ראשון ואחרון דחנוכה הם ביום השבת) – שבת הב' דחנוכה, "זאת חנוכה".

(101) שבת כא, ב. וראה ד"ה מצותה משתשקע החמה באוה"ת חנוכה (בראשית כרך ה) תקמ, ב ואילך. ד"ה הנ"ל תר"ל, תרנ"ד. תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' כה ואילך).

(102) משלי ו, כג.

(103) שבת שם.

בדרושי חסידות דפרשת ויגש¹¹⁸.

ולכן, בעמדנו ביום הש"ק פרשת ויגש שבו נעשית השלימות דחנוכה, יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז ב"מעשינו ועבודתינו" בענינים שהם מעין ודוגמא והכנה לבנית בית המקדש השלישי – ע"י בנין בתים חדשים (והוספה וחזוק הבתים הקיימים כבר) בתים בכל ג' הקוין דתורה תפלה וגמ"ח, בית תורה¹¹⁹, בית תפלה ובית גמילות-חסדים, "בית גדול", "שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפלה"¹²⁰ ומגדלין בו גמ"ח, "מקדש מעט"¹²¹, הן בנוגע לבתים ציבוריים, והן בנוגע לבתים פרטיים דכאו"א מישראל, האנשים והנשים וגם הטף¹²² (בחדרם הפרטי), שנעשים בית תורה תפלה וגמ"ח, ע"י שהתורה ותפלה וגמ"ח שנעשים "בבית" זה חודרים וממלאים כל הבית כולו, שכל מציאותו נעשית בית תורה תפלה וגמ"ח.

ובלשון הידוע: "בית מלא ספרים"¹²³, היינו, שנוסף לכך שיש בבית ספרי קודש (נוסף על סידור – תפלה, וחומש – תורה) וכו"כ ספרים, ועד לריבוי גדול, נעשה הבית כולו (לא רק החדר שבו נמצאים הספרים) חדר בתוכנם של הספרים, ועד שמציאותו של

118 דרושים שבהערה 57. וראה גם קונטרס משיחות ש"פ ויגש תשמ"ז ס"ד.

119 כלומר: גם בנוגע ל"תורה" ("תלמוד") מודגשת מעלת ה"מעשה" ("גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ועד ל"מעשה גדול") – שחודר ונמשך במציאות ה"בית".

120 מלכים-ב כה, ט. מגילה כז, א.

121 מגילה כט, א.

122 ואדרבה – בפעולת הטף יש מעלה גדולה יותר, ומהם נמשך גם להגדולים – ע"ד האמור לעיל (הערה 47) בפירוש הכתוב "לחם לפי הטף", ודוגמתו ב"לחמה של תורה".

123 תנחומא ופרש"י ר"פ קרח. – ואף שבבית צ"ל כלים וכו' – הוא ע"ד מרז"ל דפטור (אף) על הכלי (שבת צג, סע"ב. וראה לקו"ת מטות פב, ג).

וענינו של ה' טבת – שבחודש טבת גופא שתוכנו ברור התחתון מודגש ענינה של אות ה', שציורה (ג' קוין, וקו השמאלי נפסק הקו העליון והימני) רומז על מעלת המעשה שבעולם העשי, שע"י נעשה ברור התחתון בשלימות¹¹³ (כנ"ל ס"ה).

ומזה מובן שתוכנו של הזמן (שבת) שלאחרי ימי חנוכה, חודש טבת, וה' טבת) שייך לתוכנה של פרשת ויגש שקורין בזמן זה – הפיכת הגלות, שע"י נעשה הבירור דתחתון שאין תחתון למטה ממנו בתכלית השלימות.

י. וענין עיקרי בנוגע למעשה בפועל – "לא המדרש (תלמוד) עיקר אלא המעשה"¹¹⁴, כמודגש ביותר בסמיכות להגאולה שאז יהי "מעשה גדול":

מהענינים העיקריים דגאולה האמיתית והשלימה – בנין ביהמ"ק השלישי (למעלה מהמשכן, מבית ראשון ומבית שני), "מקדש¹¹⁵ אדני כוננו ידיך"¹¹⁶. ובהדגשה יתירה ביום הש"ק זה – הן מצד השלימות דחנוכה שקשור עם חנוכת ביהמ"ק¹¹⁷, והן מצד פרשת ויגש שבה מודגש מעלת הדומם (יהודה) לגבי צומח (יוסף), שזוהי גם מעלת בית המקדש שנעשה מאבנים (דומם) לגבי המשכן שנעשה (מ'שטים) ארזים (צומח), כמבואר בארוכה

113 ומגלגלין זכות ליום זכאי – שביום זה הי' פס"ד דמלכות המדינה ש"דין נצח" (ראה הערה שבהתחלת השיחה. לקמן ס"ט), כמודגש בתוכנה של פרשת ויגש, כנ"ל בארוכה.

114 אבות פ"א מ"ז.

115 בשלה טו, י.

116 להעיר שב"כוננו ידיך" מודגש ביותר בענין המעשה: "כוננו" – לא רק עשי' סתם וכוננו סתם, אלא גם "כוננו", עשי' מתוקנת ושלימה, "ידיך" – לא רק ביד אחת, אלא בשתי ידים.

117 שבלי הלקט סימן קעד.

הבית כולו היא – "בית מלא ספרים"¹²⁴.

נויש לקשר זה עם יום ה' טבת – שנקבע ליום סגולה ועת רצון בקשר ובשייכות ל"בית מלא ספרים"¹²⁵. ויה"ר שיתוסף בזה עוד יותר עד לגמר ושלימות הענין ד"בית מלא ספרים" – שכל ספרי וכתבי רבותינו נשיאינו יחזרו להבית שלהם, ובלשון הכתוב¹²⁶ "ושבתי בשלום אל בית אבי"¹²⁷. ו"המתחיל במצוה אומרים לו גמור"¹²⁸

– שאלה מבני" שזכו לעסוק בזה עד עתה ימשיכו וישלימו ההתעסקות בזה בהצלחה רבה ומפולגה, כולל גם בנוגע להעזר והסיוע דמלכות המדינה כו', והעיקר – "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל"¹²⁹ – שהקב"ה בעצמו יקיים הציווי ד"המתחיל במצוה אומרים לו גמור", מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב, ובתכלית השלימות].

ויה"ר – והוא העיקר – שההחלטה הטובה בהוספת בתי תורה תפלה וגמ"ח בכל מקום ומקום תמהר ותזרז ותביא תיכף ומיד את הבנין דבית תורה תפלה וגמ"ח העיקרי והכללי – בנין ביהמ"ק השלישי, ש"בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא מן השמים"¹³⁰ ביום הש"ק פרשת ויגש, ולפני הקריאה בפרשת ויחי בתפלת מנוחה, כך, שעוד לפני ההמשך ד"ויחי יעקב בארץ מצרים גו", יהי הענין ד"ויחי" בתכלית השלימות – חיים נצחיים דכל בני" (ו"הקיצו ורננו שוכני עפר"¹³¹, ובראשם – יעקב אבינו, ו"אלה תולדות יעקב יוסף"¹³², ויוסף שבדורנו, וכל הצדיקים קדושי עליון), בארצנו הקדושה, ובלשון הכתוב בהפטורה¹³³: "וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו עלי' המה ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם".

124) ויש לומר יתירה מזה – שפועל גם מחוץ להבית, כמו מזוהה (ששייכת ל"בית מלא ספרים" כמובן מטענת קורה (ש"פיקח הי") שבית מלא ספרים פטור ממזוהה) שפועלת השמירה (כולל גם ברור ויכוון) גם מחוץ לבית – "ה' ישמר צאתך ובואך גו"¹²⁵ ("זח"ג רסג, ב).

125) ראה בארוכה שה"ש תשמ"ח ח"א ע' 183 ואילך.

126) ויצא כה, כא.

127) ובה מודגש גם הענין ד"ויאחזו בה", "לשון אחזה" (ירוש).

128) ראה תנחומא עקב ו. פרשי' עקב ה, א. ירושלמי פסחים פ"י ה"ה.

* ולהעיר מח"ב קסד, א: "בי מקדשא .. נסירו דילי' .. בקב"ה (דלא כינסירו דמשכנא" שהיא ע"י נער) דכתיב אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר .. אתון קדישי עליונין .. נסירו דלכוון כנסירו דבי מקדשא קב"ה בלחודו, דכתיב אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, דהא בכל זמנא דצדיקיא אזלי בארצי קב"ה נסיר לון תדיר דכתיב ה' ישמר צאתך ובואך" – שענין זה קשור עם לימוד התורה (כמובן מהתחלת הענין (קסג, טע"ב): "השתא דאתון לארצייכו ואנא לארצי אתפרש מנייכו במילי דאורייתא. פתח ואמר .. דילי' .. לא ישמר עיר גו", שעיי' פעל שתהי' אצלם "נסירו דמקדשא" (וראה לקוטי לוי"צ לח"ב ע' קיג ואילך)). היינו, שעני' לימוד התורה (תוכן הענין ד"בית מלא ספרים") נעשית השמירה באופן ד"ה' ישמר צאתך ובואך גו", כמו במזוהה.

129) תהלים קמו, יט. שמור פ"ל, ט.

130) פרשי' ותוס' סוכה מא, א.

131) ישעי' כו, יט.

132) וישב לו, ב.

133) יחזקאל לו, כה.